

УДК 37.011.3-051-047.22:613.9

Шеян М. О.

АНАЛІЗ ЗМІСТОВОГО КОМПОНЕНТУ ПРЕДМЕТА «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я» У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

У статті проаналізовано освітню галузь «Здоров'я і фізична культура» Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. Зроблено аналіз навчальної програми з основ здоров'я для 5–9 класів для закладів загальної середньої освіти та підручників з основ здоров'я для основної школи, за якими здійснюється навчальний процес у 2017–2018 навчальному році та відповідно до яких здійснюється формування процесу розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти. З'ясовано, що підручники містять позитивну інформацію щодо формування здоров'язбережувальної компетентності в учнів основної школи на основі оволодіння ними знаннями про здоров'я та безпеку, практичними навичками здорового способу життя і безпечної поведінки. Узагальнено розподіл навчального навантаження з предмета «Основи здоров'я» за розділами у 5–9 класах. Обґрунтовано недоцільність вилучення предмету «Основи здоров'я» з основної школи та інтеграцію цих тем в інші предмети, що ставить під сумнів цілісне уявлення про здоров'я та здоровий спосіб життя в учнівської молоді.

Ключові слова: здоров'я, здоровий спосіб життя, життєві навички, здоров'язбережувальна компетентність, предмет «Основи здоров'я», основна школа, навчальний процес, розвиток.

Реформа шкільної освіти в Україні передбачає надання кожній дитині доступу до якісної освіти з перспективою побудови суспільства освіченого загалом та максимального розкриття у кожній дитині здібностей та їх реалізації у житті. Одним із елементів реформи освіти є внесення змін до навчальних програм загальноосвітньої школи з метою «розвантаження» школярів. Адже навчальні вимоги не завжди відповідають інтересам учнів і загальноприйнятим стандартам освіти, що негативно впливає на вмотивованість школярів до навчання. У контексті реформування освіти наявний стійкий запит від батьків щодо формування здоров'язбережувальної компетентності учнів, яка залежить від компетентності вчителя. Ефективна та успішна освітня діяльність щодо збереження і зміцнення власного здоров'я та здоров'я учнів можлива лише за умови компетентності самого вчителя – у нього повинна бути сформована здоров'язбережувальна компетентність.

Водночас варто зазначити, що якість освітніх послуг безпосередньо залежить від забезпеченості навчально-виховного процесу підручниками, навчальними посібниками, якими держава має забезпечити навчальні заклади. Упродовж 2016–2018 рр. проходить перша фаза реформи освіти, означена Концепцією Нової української школи, яка передбачає створення підручників нового покоління, у т. ч. і підручника з основ здоров'я. На нашу думку, шкільний підручник сьогодні – це основний засіб реалізації оновленого змісту навчання, який відіграє вагомим значення у зміні парадигми сучасної шкільної освіти, в т. ч. і формування здоров'язбережувальної компетентності учнів.

У становлення навчального предмета «Основи здоров'я» вагомий внесок зробили українські вчені І. Д. Бех, Т. В. Воронцова, Т. Є. Бойченко, С. В. Страшко, В. С. Пономаренко, Н. М. Поліщук та ін.

Аналіз наукових праць Д.С. Вороніна (формування здоров'язбережувальної компетентності студентів), О. М. Шукатки (формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх економістів), Н. М. Поліщук (підготовка вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти до розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів) та ін. дає підстави стверджувати, що, незважаючи на наявність багатоаспектної теоретичної бази з проблеми здоров'язбережувальної компетентності, досі недостатньо досліджень у сфері теорії і практики, присвячених проблемі формування, розвитку та підвищення рівня здоров'язбережувальної компетентності сучасного фахівця.

Метою статті є аналіз змістового компонента навчального предмета «Основи здоров'я» освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти як необхідна умова розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів.

У контексті оновлення змісту освіти Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (2011) визначає такі завдання освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура», передбаченої для реалізації через предмет «Основи здоров'я»: поглиблення в учнів знань про власне здоров'я, фізичний розвиток, необхідність ведення здорового способу життя, безпечну поведінку, фізичну культуру особистості, взаємозв'язок організму людини з навколишнім природним середовищем; формування в учнів знання про здоров'я і безпеку, здоровий і безпечний спосіб життя, фізичну культуру; підвищення рівня рухової активності; удосконалення життєво необхідних умінь та навичок, вміння використовувати їх у навчальній та повсякденній діяльності; створення мотивації учнів до дбайливого ставлення до власного здоров'я, занять фізичною культурою, вдосконалення фізичної, соціальної, психічної і духовної складових частин здоров'я; усвідомлення учнями цінності життя і здоров'я, значущості здорового і безпечного способу життя та фізичної культури; збагачення власного досвіду учнів щодо збереження здоров'я; розширення функціональних можливостей організму учня шляхом цілеспрямованого розвитку природних здібностей, основних фізичних якостей [1].

На нашу думку, реалізація зазначених завдань залежить від рівня готовності відповідних фахівців до викладання шкільного предмету «Основи здоров'я», і це підтверджено результатами нашого дослідження.

Станом на 2017 р. у середній школі зміст діючої освітньої галузі «Здоров'я і фізична культура» включає такі змістові лінії: «Здоров'я людини», «Фізична складова частина здоров'я», «Соціальна складова частина здоров'я», «Психічна і духовна складові частини здоров'я». Вони є наскрізними, що забезпечує наступність формування здорового способу життя в учнів. Питання, що стосуються основ безпеки життєдіяльності, включено у всі відповідні наскрізні лінії.

Реалізацію завдань оновленого Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, що визначає здоров'язбережувальну компетентність як ключову, у 5–9 класах у 2017–2018 навчальному році забезпечують: оновлена навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів «Основи здоров'я. 5–9 класи» [3] та підручники: «Основи здоров'я» – 5 клас, 6 клас (авт. Т. Є. Бойченко, І. П. Василяшко, С. В. Василенко, О. К. Гурська, Н. І. Гущина, Н. С. Коваль) [13; 14], «Основи здоров'я» – 5 клас, 6 клас, 7 клас, 8 клас, 9 клас (авт. І. Д. Бех, Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, С. В. Страшко) [8–12], «Основи здоров'я» – 7 клас (авт. С. В. Василенко, Н. І. Гущина, Г. А. Коломоєць) [4], «Основи здоров'я» – 7 клас, 8 клас (авт. Т. Є. Бойченко, І. П. Василяшко, О. К. Гурська, Н. С. Коваль) [15; 16], «Основи здоров'я» – 7 клас, 8 клас, 9 клас (авт. Н. М. Полішук) [18; 19; 10], «Основи здоров'я» – 7 клас, 8 клас, 9 клас (авт. О. В. Тагліна) [21–23], «Основи здоров'я» – 8 клас, 9 клас (авт. С. В. Василенко, Н. І. Гущина, Л. П. Колотій) [5; 6], «Основи здоров'я» – 9 клас (авт. Т. Є. Бойченко, І. П. Василяшко, О. К. Гурська, М. Б. Польова, Н. С. Коваль, С. А. Попадюк) [17].

Варто зазначити, що у кожному з рекомендованих підручників ураховано специфіку предмета та його методологічну основу – навчання здоров'ю та безпеці на основі розвитку життєвих навичок.

Відповідно до оновленої навчальної програми, мета інтегрованого предмета «Основи здоров'я» у 5–9 класах закладів загальної середньої освіти полягає у формуванні в учнів відповідальності за здоров'я, добробут, безпеку, навколишнє середовище та стабільність у майбутньому, оволодінні основами здорового способу життя, життєвими навичками, розвитку самозарадності, активної громадянської позиції, підприємливості [3].

Таким чином, у навчальних програмах для 5–9 класів запроваджено чотири інтегровані наскрізні лінії: «Здоров'я і безпека», «Громадянська відповідальність», «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Підприємливість та фінансова грамотність».

Невід'ємними складовими частинами усіх наскрізних ліній є життєві навички, які відпрацьовуються на уроках предмета «Основи здоров'я». Це навички ефективного спілкування, співчуття, попередження і розв'язання конфліктів, протидії тиску, погрозам, самоусвідомлення та самооцінки, самоконтролю, аналізу проблем і прийняття рішень, визначення життєвих цілей та програм, мотивація успіху тощо.

Як засвідчують результати наших досліджень, інтегрований предмет «Основи здоров'я» передбачає розвиток не лише здоров'язбережувальної компетентності шляхом набуття учнями навичок збереження, зміцнення та відповідального ставлення до особистого здоров'я та здоров'я оточуючих, але й усіх ключових компетентностей, які мають бути сформовані через освіту згідно з Рекомендаціями Європарламенту та Ради ЄС [3].

Відповідно до Типових навчальних планів для загальноосвітніх навчальних закладів, на вивчення предмета «Основи здоров'я» у 5–9 класах передбачено 1 годину на тиждень – 35 годин, 4 з яких – резервний час. Резервні години можна використати для узагальнення, повторення та систематизації навчального матеріалу і коригування знань. За умов дотримання державних вимог до результатів навчання послідовність і кількість годин на ці складові частини у підручниках і календарних планах можуть змінюватися відповідно до авторського викладу, робочого плану школи, необхідності своєчасного реагування на конкретні умови, в яких відбувається навчально-виховний процес (наближення епідемій, стихійне лихо, інфекційні хвороби тощо). Зважаючи на ситуацію, яка склалася сьогодні в Україні, Міністерство освіти і науки України у методичних рекомендаціях для проведення бесід з учнями загальноосвітніх навчальних закладів особливу увагу звертає на особливості поведінки у надзвичайній ситуації та уникнення враження мінами і вибухонебезпечними предметами [2].

Згідно з новою навчальною програмою, предмет «Основи здоров'я», підпорядкований загальній меті – формуванню і розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів, структуровано за чотирма розділами: «Здоров'я і безпека людини», «Фізична складова частина здоров'я», «Психічна та духовна складові частини здоров'я», «Соціальна складова частина здоров'я».

На рис. 1.1. вказано кількість годин, відведених на опрацювання відповідних розділів у 5–9 класах.

Інформація, вміщена у підручниках з основ здоров'я для 5 класів [8; 13], відповідає віковим особливостям учнів, актуальним потребам, проблемам, завданням та основним сферам їх життєдіяльності. Завдання різного рівня складності спрямовані на поєднання теоретичних знань із практичною діяльністю учнів. Підручник орієнтовано на застосування групової та індивідуальної форм навчання, в процесі якого учні набувають навичок збереження, зміцнення, використання здоров'я та дбайливого ставлення до нього. Містять завдання, спрямовані на відтворення, конструювання, творчість. Знання і практичні навички здобуваються учнями в процесі діяльності: під час рольових ігор, дебатів, мозкових штурмів, аналізу життєвих ситуацій, роботи в групах, розробки проєктів тощо, що сприяє також формуванню у школярів соціальної та комунікативної компетентностей.

У 2018 р., з дозволу МОН України, планується видати підручник для 5 класу з предмета «Основи здоров'я» (авт. І. Д. Бех, Т. В. Воронцова та ін.) [7], який відповідатиме оновленій навчальній програмі для 5 класу і повною мірою реалізуватиме компетентнісний підхід як за змістом, так і за методами навчання для освітньої

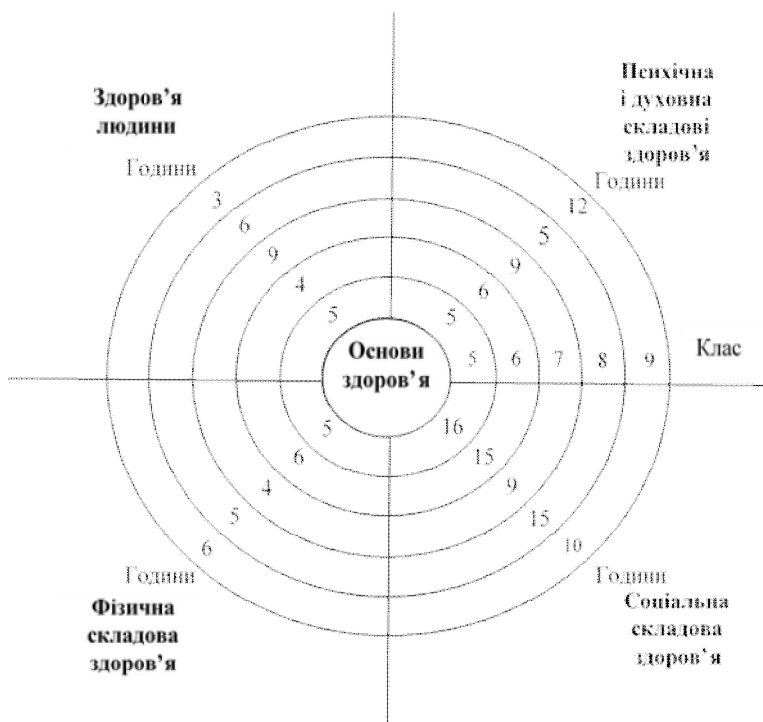

Рис. 1.1. Розподіл навчального навантаження з предмету «Основи здоров'я» за розділами у 5–9 класах

галузі «Здоров'я і фізична культура». Підручник містить теми уроків-тренінгів за курсом «Вчимося жити разом», який має статистично доведену ефективність, розвиває психосоціальні компетентності, необхідні кожній людині упродовж всього життя, базується на інтерактивних методах навчання, які є необхідними для формування сприятливих для здоров'я життєвих навичок, відповідає найкращим світовим практикам (створений у співпраці з міжнародними експертами ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ВООЗ).

Важливим нововведенням у підручнику, на нашу думку, є крос-тест. Щоб упоратися з ним, слід прочитати запитання, обрати варіант відповіді та перейти до пункту, номер якого вказано в дужках. Крос-тест – не лише цікава гра, а й джерело корисної інформації. Якщо у звичайному тесті, відповідаючи правильно, учень виграв, то у крос-тесті корисно і помилятися.

Компетентнісний підхід до вивчення основ здоров'я вимагає продовження формування в учнів і застосування ними навичок здорового і безпечного способу життя, здатності дітей передбачати ризики небезпеки та зменшувати їх вплив.

У підручниках з основ здоров'я для 6 класів [9; 14] основний акцент робиться на взаємозв'язку людини з навколишнім середовищем життя. Зміст підручника спрямовано на розвиток життєвих навичок, сприятливих для здоров'я і гармонійного розвитку учнів. На нашу думку, важливою та своєчасною є інформація про те, як навчитися приймати зважені рішення в різних життєвих ситуаціях, про правила спілкування з дорослими й однолітками, як застосовувати різні стилі спілкування в житті, про принципи харчування для здоров'я та важливість занять фізичними вправами. Учні привчаються дотримуватися правил особистої гігієни та продовжують набувати навички безпечної поведінки в побуті та в екстремальних ситуаціях.

Теми наскрізної лінії «Соціальна складова частина здоров'я» спрямовані на формування навичок протидії негативному впливу середовища та безпечної поведінки щодо ВІЛ/СНІДу, толерантного ставлення до ВІЛ-інфікованих; ілюструють зв'язок наркоманії з ризиком інфікування.

Підручники з основ здоров'я для 7 класів [18; 10; 15; 4; 21] створено відповідно до оновленої програми з основ здоров'я як логічне продовження підручників для 5 і 6 класів з відповідного предмета. З навчальних матеріалів підручників учні дізнаються про розвиток сприятливих для здоров'я життєвих навичок, спрямованих на подолання проблем підліткового віку та виховання гармонійно розвиненої особистості, як конструктивно розв'язувати конфлікти та уникати негативного впливу стресових ситуацій.

У підручниках подано поради та рекомендації щодо профілактики інфекційних захворювань, принципів безпечної життєдіяльності та правил поведінки в небезпечних ситуаціях, а зміст орієнтовано на використання інтерактивних методів, що передбачають взаємодію учнів між собою та з учителем, що сприяє виробленню компетентностей, важливих для сучасної молоді: уміння комунікувати, приймати виважені рішення, працювати з інформацією.

Варто відзначити, що навчальний матеріал у підручниках «Основи здоров'я» для 8 класів [11; 16; 5; 19; 22] викладений на належному науковому рівні і спрямований на реалізацію компетентнісного підходу, оскільки інтегрує здатність застосовувати знання і вміння не тільки в «типових» навчальних ситуаціях, а

й у більш широких життєвих. Обсяг, послідовність та організація засвоєння запропонованої учням інформації сформовано відповідно до змін пізнавальних і психологічних особливостей учнів, а навчальний матеріал мотивує учнів не тільки на навчання, а й на роботу щодо самовдосконалення та саморозвитку; містить завдання, спрямовані на відтворення, конструювання та творчість, завдання на формування життєвих навичок. Як засвідчують результати наших досліджень, використання інноваційних педагогічних технологій під час викладення навчального матеріалу дає можливість учням збільшити обсяг знань щодо збереження та зміцнення здоров'я, розвитку умінь приймати рішення, розв'язувати проблеми, творчо та критично мислити. У підручниках передбачена робота в парах та групах. Сторінки підручників доповнюються схемами, таблицями, яскравими ілюстраціями, малюнками та фотознімками з урахуванням вікових особливостей учнів.

Однак, на нашу думку, наявні і незначні недоліки у підручниках «Основи здоров'я» для 8 класів. Зокрема, у підручнику «Основи здоров'я» (авт. І. Д. Бех, Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, С. В. Страшко) [11] міститься інформація, яка виходить за межі навчальної програми. Наприклад, у додатках до параграфа 3 надається інформація про поведінку в деяких небезпечних ситуаціях, про які не сказано в програмі.

У підручнику «Основи здоров'я» для 8 класів (авт. Т. Є. Бойченко, І. П. Василяшко, О. К. Гурська та ін.) [16] майже не використовуються засоби виразності й образності мови для посилення емоційного впливу навчального матеріалу. Автори пропонують невелику кількість інтерактивних методів навчання.

Параграфи підручника «Основи здоров'я» для 8 класів (авт. Н. І. Гущина, С. В. Василенко, Л. П. Колотій) [5] перевантажені використанням різних шрифтів та кольорових позначок.

Підручники «Основи здоров'я» для 9 класів [17; 12; 10; 23; 6] зорієнтовані на сучасні потреби підлітків: використання інноваційних рубрик типу «сторітеллінг», профорієнтація, моделювання ситуацій, мотивація до навчання, ілюстрації-завдання, посилання на електронні додатки, практичні вправи, словник термінів, електронні додатки. Такий формат підручника нового покоління покликаний допомогти учню сформувати здоров'язбережувальну компетентність.

Особливістю проведення уроків з основ здоров'я є те, що оволодіння сприятливими для здоров'я й розвитку особистості життєвими навичками потребує багаторазового вправлення. Саме тому важливим є використання різних методів і прийомів інтерактивного навчання, що базуються на принципі активної участі учнів: робота в групах, обговорення, мозкові штурми, рольові ігри, дискусії, творчі проекти, інтерв'ю, аналіз життєвих ситуацій, моделювання розв'язання проблеми тощо.

Реформування системи національної освіти вимагає від сучасного педагога постійного поповнення професійних знань та удосконалення методичної майстерності. Відповідно до Концепції Нової української школи, перед школою має постати «новий тип учителя», зокрема учителя основ здоров'я: учитель-коуч (тренер успіху, інструктор, супроводжувач); учитель-модератор (керівник групи); учитель-тьютор (забезпечує процес освітньої індивідуалізації); учитель-фасилітатор (забезпечує успішну групову комунікацію).

У навчальній програмі з основ здоров'я з метою формування здоров'язбережувальної компетентності зміст та вимоги до навчальних досягнень учнів сформовано на діяльнісній та ціннісній основі. Такий підхід дозволяє активізувати мотиваційну і виховну функції навчання, що формує позитивний світогляд учня. Діяльнісний підхід до вивчення основ здоров'я забезпечується відпрацюванням ключових умінь і навичок щодо збереження життя і зміцнення здоров'я під час вивчення кожної навчальної теми.

Аналіз змісту навчальної програми та підручників із курсу «Основи здоров'я» для 5–9 класів дає підстави зробити висновок, що підручники містять позитивну інформацію щодо формування здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи на основі оволодіння ними знаннями про здоров'я та безпеку, практичними навичками здорового способу життя і безпечної поведінки, формування в них ціннісного ставлення до життя і здоров'я і сприяють, таким чином, зміцненню та збереженню здоров'я учнів. У підручниках завершена наступність вивчення навчального матеріалу про здоровий спосіб життя та забезпечена цілісність знань учнів про здоров'я в основній школі.

Перспективи подальших досліджень пов'язані із вивченням інших проблем розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів основної школи та реалізація отриманих результатів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Використана література:

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти / Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>.
2. Методичні рекомендації для проведення бесід з учнями загальноосвітніх навчальних закладів з питань: уникнення враження мінами і вибухонебезпечними предметами та поведінки у надзвичайній ситуації / Лист МОН № 1/9-385 від 30 липня 2014 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/42292/.
3. Навчальна програма з основ здоров'я для 5–9 класів для загальноосвітніх навчальних закладів затверджена наказом МОН від 07 червня 2017 р. № 804. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56137/>.
4. Основи здоров'я : [підручник для 7 класу] / [С. В. Василенко, Н. І. Гущина, Г.А. Коломоєць]. – Київ : Видавництво «Астон», 2015. – 224 с.
5. Основи здоров'я : [підручник для 8 класу] / [С. В. Василенко, Н. І. Гущина, Л. П. Колотій]. – Харків : ФОЛІО. – 176 с.
6. Основи здоров'я : [підручник для 9 класу] / [Н. І. Гущина, С. В. Василенко, Л. П. Колотій]. – Київ : Видавництво «Сиция», 2017. – 192 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://osvita.ua/school/textbook/9klas/56963/>.

7. Основи здоров'я. 5 клас : [підручник] / [І. Д. Бех, Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, С. В. Страшко]. – Київ : Видавництво «Алатон», 2018. – 180 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://autta.org.ua/files/files/%D5%E0%F0%E0%EA%F2%E5%F0%E8%F1%F2%E8%EA%E8%20%B3%20%EC%E0%EA%E5%F2%20%EF%B3%E4%F0%F3%F7%ED%E8%EA%E0%20%20%CE%F1%ED%E2%E8%20%E7%E4%EE%F0%EE%E2%FF_5%20%EA%EB%E0%F1%20%E0%E2%F2_%20%C1%E5%F5%2C%20%C2%EE%F0%EE%ED%F6%EE%E2%E0\(1\).pdf](http://autta.org.ua/files/files/%D5%E0%F0%E0%EA%F2%E5%F0%E8%F1%F2%E8%EA%E8%20%B3%20%EC%E0%EA%E5%F2%20%EF%B3%E4%F0%F3%F7%ED%E8%EA%E0%20%20%CE%F1%ED%E2%E8%20%E7%E4%EE%F0%EE%E2%FF_5%20%EA%EB%E0%F1%20%E0%E2%F2_%20%C1%E5%F5%2C%20%C2%EE%F0%EE%ED%F6%EE%E2%E0(1).pdf).
8. Основи здоров'я : [підручник для 5 класу] / [І. Д. Бех, Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, С. В. Страшко]. – Київ : Видавництво «Алатон», 2013. – 180 с.
9. Основи здоров'я : [підручник для 6 класу] / [І. Д. Бех, Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, С. В. Страшко]. – Київ : Видавництво «Алатон», 2014. – 200 с.
10. Основи здоров'я : [підручник для 7 класу] / [І. Д. Бех, Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, С. В. Страшко]. – Київ : Видавництво «Алатон», 2015. – 200 с.
11. Основи здоров'я : [підручник для 8 класу] / [І. Д. Бех, Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, С. В. Страшко]. – Київ : Видавництво «Алатон», 2016. – 184 с.
12. Основи здоров'я : [підручник для 9 класу] / [І. Д. Бех, Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, С. В. Страшко]. – Київ : Видавництво «Алатон», 2017. – 224 с.
13. Основи здоров'я : [підручник для 5 класу] / [Т. Є. Бойченко, І. П. Василяшко, С. В. Василенко, О. К. Гурська, Н. І. Гущина, Н. С. Коваль]. – Київ : Видавництво «Генеза», 2013. – 208 с.
14. Основи здоров'я : [підручник для 6 класу] / [Т. Є. Бойченко, І. П. Василяшко, С. В. Василенко, О. К. Гурська, Н. І. Гущина, Н. С. Коваль]. – Київ : Видавництво «Генеза», 2014. – 160 с.
15. Основи здоров'я : [підручник для 7 класу] / [Т. Є. Бойченко, І. П. Василяшко, О. К. Гурська, Н. С. Коваль]. – Київ : Видавництво «Генеза», 2015. – 128 с.
16. Основи здоров'я : [підручник для 8 класу] / [Т. Є. Бойченко, І. П. Василяшко, О. К. Гурська, Н. С. Коваль]. – Київ : Видавництво «Генеза», 2016. – 144 с.
17. Основи здоров'я : [підручник для 9 класу] / [Т. Є. Бойченко, І. П. Василяшко, О. К. Гурська, М. Б. Польова, Н. С. Коваль, С. А. Попадюк]. – Київ : Видавництво «Генеза», 2017. – 160 с.
18. Основи здоров'я : [підручник для 7 класу] / Н. М. Полішук. – Київ : Видавництво «Грамота», 2015. – 240 с.
19. Основи здоров'я : [підручник для 8 класу] / Н. М. Полішук. – Київ : Видавництво «Грамота», 2016. – 224 с.
20. Основи здоров'я : [підручник для 9 класу] / Н. М. Полішук. – Київ : Видавництво «Грамота», 2017. – 192 с.
21. Основи здоров'я : [підручник для 7 класу] / О. В. Тагліна. – Київ : Видавництво «Ранок», 2015. – 160 с.
22. Основи здоров'я : [підручник для 8 класу] / О. В. Тагліна. – Київ : Видавництво «Ранок», 2016. – 160 с.
23. Основи здоров'я : [підручник для 9 класу] / О. В. Тагліна. – Київ : Видавництво «Ранок», 2017. – 160 с.

References:

1. Derzhavnyy standart bazovoyi i povnoyi zahalnoyi serednoyi osvity / Zatverdzheno postanovoyu Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 23 lystopada 2011 r. № 1392. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>.
2. Metodichni rekomendatsiyi dlya provedennya besid z uchnyamy zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv z pytan: unyknennya vrazhennya minamy i vybukhonebezpechnymy predmetamy ta povedinky u nadzvychayniy sytuatsiyi / Lyst MON № 1/9-385 vid 30 lystopada 2014 r. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/42292/.
3. Navchalna prohrama z osnov zdorovya dlya 5–9 klasiv dlya zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv zatverdzhena nakazom MON vid 07 chervnya 2017 r. № 804. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/56137/>.
4. Osnovy zdorovya : [pidruchnyk dlya 7 klasu] / [S. V. Vasylenko, N. I. Hushchyna, H. A. Kolomoyets]. – Kyiv: Vydavnytstvo «Aston», 2015. – 224 s.
5. Osnovy zdorovya : [pidruchnyk dlya 8 klasu] / [S. V. Vasylenko, N. I. Hushchyna, L. P. Kolotiy]. – KH. : FOLIO. – 176 s.
6. Osnovy zdorovya : [pidruchnyk dlya 9 klasu] / [N. I. Hushchyna, S. V. Vasylenko, L. P. Kolotiy]. – Kyiv: Vydavnytstvo «Sytsyya», 2017. – 192 s. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <https://osvita.ua/school/textbook/9klas/56963/>.
7. Osnovy zdorovya. 5 klas : [pidruchnyk] / [I. D. Bekh, T. V. Vorontsova, V. S. Ponomarenko, S. V. Strashko]. – Kyiv: Vydavnytstvo «Alaton», 2018. – 180 s. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : [http://autta.org.ua/files/files/%D5%E0%F0%E0%EA%F2%E5%F0%E8%F1%F2%E8%EA%E8%20%B3%20%EC%E0%EA%E5%F2%20%EF%B3%E4%F0%F3%F7%ED%E8%EA%E0%20%20%CE%F1%ED%E2%E8%20%E7%E4%EE%F0%EE%E2%FF_5%20%EA%EB%E0%F1%20%E0%E2%F2_%20%C1%E5%F5%2C%20%C2%EE%F0%EE%ED%F6%EE%E2%E0\(1\).pdf](http://autta.org.ua/files/files/%D5%E0%F0%E0%EA%F2%E5%F0%E8%F1%F2%E8%EA%E8%20%B3%20%EC%E0%EA%E5%F2%20%EF%B3%E4%F0%F3%F7%ED%E8%EA%E0%20%20%CE%F1%ED%E2%E8%20%E7%E4%EE%F0%EE%E2%FF_5%20%EA%EB%E0%F1%20%E0%E2%F2_%20%C1%E5%F5%2C%20%C2%EE%F0%EE%ED%F6%EE%E2%E0(1).pdf).
8. Osnovy zdorovya : [pidruchnyk dlya 5 klasu] / [I. D. Bekh, T. V. Vorontsova, V. S. Ponomarenko, S. V. Strashko]. – Kyiv: Vydavnytstvo «Alaton», 2013. – 180 s.
9. Osnovy zdorovya : [pidruchnyk dlya 6 klasu] / [I. D. Bekh, T. V. Vorontsova, V. S. Ponomarenko, S. V. Strashko]. – Kyiv: Vydavnytstvo «Alaton», 2014. – 200 s.
10. Osnovy zdorovya : [pidruchnyk dlya 7 klasu] / [I. D. Bekh, T. V. Vorontsova, V. S. Ponomarenko, S. V. Strashko]. – Kyiv: Vydavnytstvo «Alaton», 2015. – 200 s.
11. Osnovy zdorovya : [pidruchnyk dlya 8 klasu] / [I. D. Bekh, T. V. Vorontsova, V. S. Ponomarenko, S. V. Strashko]. – Kyiv: Vydavnytstvo «Alaton», 2016. – 184 s.
12. Osnovy zdorovya : [pidruchnyk dlya 9 klasu] / [I. D. Bekh, T. V. Vorontsova, V. S. Ponomarenko, S. V. Strashko]. – Kyiv : Vydavnytstvo «Alaton», 2017. – 224 s.
13. Osnovy zdorovya : [pidruchnyk dlya 5 klasu] / [T. Ye. Boychenko, I. P. Vasylyashko, S. V. Vasylenko, O. K. Hurska, N. I. Hushchyna, N. S. Koval]. – Kyiv : Vydavnytstvo «Heneza», 2013. – 208 s.
14. Osnovy zdorovya : [pidruchnyk dlya 6 klasu] / [T. Ye. Boychenko, I. P. Vasylyashko, S. V. Vasylenko, O. K. Hurska, N. I. Hushchyna, N. S. Koval]. – Kyiv : Vydavnytstvo «Heneza», 2014. – 160 s.
15. Osnovy zdorovya : [pidruchnyk dlya 7 klasu] / [T. Ye. Boychenko, I. P. Vasylyashko, O. K. Hurska, N. S. Koval]. – Kyiv : Vydavnytstvo «Heneza», 2015. – 128 s.

16. Osnovy zdorovya : [pidruchnyk dlya 8 klasu] / [T. Ye. Boychenko, I. P. Vasylashko, O. K. Hurska, N. S. Koval]. – Kyiv : Vydavnytstvo «Heneza», 2016. – 144 s.
17. Osnovy zdorovya : [pidruchnyk dlya 9 klasu] / [T. Ye. Boychenko, I. P. Vasylashko, O. K. Hurska, M. B. Polova, N. S. Koval, S. A. Popadyuk]. – Kyiv : Vydavnytstvo «Heneza», 2017. – 160 s.
18. Osnovy zdorovya : [pidruchnyk dlya 7 klasu] / N. M. Polishchuk. – Kyiv : Vydavnytstvo «Hramota», 2015. – 240 s.
19. Osnovy zdorovya : [pidruchnyk dlya 8 klasu] / N. M. Polishchuk. – Kyiv : Vydavnytstvo «Hramota», 2016. – 224 s.
20. Osnovy zdorovya : [pidruchnyk dlya 9 klasu] / N. M. Polishchuk. – Kyiv : Vydavnytstvo «Hramota», 2017. – 192 s.
21. Osnovy zdorovya : [pidruchnyk dlya 7 klasu] / O. V. Tahlina. – Kyiv : Vydavnytstvo «Ranok», 2015. – 160 s.
22. Osnovy zdorovya : [pidruchnyk dlya 8 klasu] / O. V. Tahlina. – Kyiv : Vydavnytstvo «Ranok», 2016. – 160 s.
23. Osnovy zdorovya : [pidruchnyk dlya 9 klasu] / O. V. Tahlina. – Kyiv : Vydavnytstvo «Ranok», 2017. – 160 s.

Шеян М. О. Анализ содержательного компонента предмета «Основы здоровья» в контексте развития здоровьесберегательной компетентности учителей основной школы

В статье проанализирована образовательная область «Здоровье и физическая культура» Государственного стандарта базового и полного общего среднего образования. Сделан анализ учебной программы по основам здоровья для 5–9 классов для общеобразовательных учебных заведений и учебников по основам здоровья для основной школы, за которыми осуществляется учебный процесс в 2017–2018 учебном году и в соответствии с которыми осуществляется формирование процесса развития здоровьесберегательной компетентности учителей в системе последипломного педагогического образования. Выяснено, что учебники содержат положительную информацию о формировании здоровьесберегательной компетентности учащихся основной школы на основе овладения ими знаниями о безопасности, практическими навыками здорового образа жизни и безопасного поведения. Обобщено распределение учебной нагрузки по предмету «Основы здоровья» по разделам в 5–9 классах. Обоснованно нецелесообразность изъятия предмета «Основы здоровья» с основной школы и интеграцию этих тем в другие предметы.

Ключевые слова: здоровье, здоровый образ жизни, жизненные навыки, здоровьесберегательная компетентность, предмет «Основы здоровья», основная школа, учебный процесс, развитие.

Sheian M. O. Analysis of the content component of Health Basis subject in the context of development of health protecting competence of the basic secondary schoolteachers

The article analyzes the educational branch «Health and physical culture» of the State standard of basic and complete general secondary education. The curriculum of Health Basis subject for 5–9 classes of general educational establishments and textbooks of Health Basis subject for the basic secondary school are analyzed in the article. It has been found that the textbooks contain positive information on the formation of the health-preserving competence of secondary school pupils on the basis of their knowledge of health and safety, practical skills of healthy lifestyle and safe behavior, the formation of value relation to the life and health. The distribution of the educational load on Health Basis subject by sections in grades 5–9 is generalized. It is grounded that it is in appropriate to remove Health Basis subject from basic school and integrate these themes into other subjects, which will destroy the integral view of the health and healthy lifestyle of pupils.

Key words: health, healthy lifestyle, life skills, health-preserving competence, Health Basis subject, basic secondary school, educational process, development.

УДК 37.091.64

Шинкаренко В. В.

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ
У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

Сьогодні важливо відтворити в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, сформувати у молоді громадянсько активні, соціально значущі якості, які вона зможе проявити в усіх видах діяльності і, перш за все, у пов'язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини, реалізації особистого потенціалу на благо української держави. У статті визначено педагогічні умови патріотичного виховання старшокласників у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів.

Ключові слова: патріотизм, виховання старшокласників, педагогічні умови, навчально-виховний процес, загальноосвітні навчальні заклади.

У вирішенні важливих завдань патріотичного виховання старшокласників чинне місце належить організації навчально-виховного процесу у загальноосвітніх навчальних закладах, у яких досі відсутні цілісність і систематичність організації патріотичного виховання, до кінця не вирішено проблему навчання рідною мовою. У виховному процесі важливе місце мають посісти народна філософія, народна мудрість, національні ідеї та ідеали, що є тим підґрунтям, на якому зростає національна свідомість, гідність, самоповага.

Таким чином, на сучасному етапі становлення та відродження України як суверенної європейської держави виникла необхідність створення принципово нової системи національно-патріотичного виховання